

A FELVIDÉKI NEMZETISÉGEK II. RÁKÓCZI FERENC SEREGÉBEN

MAGYAR SZEMLE folyó évi augusztusi számában a szerkesztőnek egy dolgozata a hazai tudományos körök figyelmét felhívta arra, hogy a trianoni szerződés revíziójának előkészítésére minél részletesebben ki kell mutatnunk, hogy a magyarság századokon át „nemcsak hogy rosszabbul nem bánt a nem magyar kisebbségekkel, mint Európa vezető népei a magukéval, hanem bizonyára sokkal jobban”. Szerinte „a nemzeti kisebbségek helyzetét az elmúlt évszázadok magyar történeti eseményeiben nemcsak revíziós propagandánk, hanem történetírásunk is meglehetősen elhanyagolta, pedig alkalmazásuk nélkül a reánk nehezedő vádat az európai nyilvánosság előtt meg nem győngíthetjük“.

E gondolatmenethez kapcsolódva a XVIII. század magyar történetének egy olyan korszakában óhajtanék a felvidéki nemzetiségi kisebbségek kérdésének hadtörténeti vonatkozásaira rávilágítani, amely korszak igenis bő alkalmat nyújtott a nemzetiségeknek arra, hogy színt valljanak, akarnak-e tovább a mondvacsinált „magyar elnyomás” járma alatt nyögni, vagy pedig a magyar nemzeti felkelés leverését célzó ellenmozgalomhoz csatlakoznak-e? II. Rákóczi Ferenc felkelésének korszakát értem, amelynek nyolcévi hadjáratai alatt a választott vezérlő fejedelem táborában harcoltak mindazok a Magyarországon lakó nemzeti kisebbségek katonái is, akik saját nemzeti ügyüket — amely teljesen azonos volt a vérbeli magyarok mozgalmának céljaival — a fejedelem szekeréhez kötötték. Nemzetiségi kérdés — úgy ahogy azt ma a világháború után értelmezzük — akkor természetesen nem létezett. S mivel a nemzetiségi kérdés végeredményben nyelv kérdése, azt vizsgálhatjuk csupán, hogy az idegen tót- és németajkú magyar lakosok milyen érzelmekkel fogadták Rákóczi felkelését, elnyomottaknak érezték-e magukat Rákóczi uralma alatt és hogy milyen elbánásban részesültek a hadjárat során mint katonák s mint polgárok.

Nyugodt lelkiismerettel mondhatjuk, hogy sem Rákóczi, sem alvezérei sohasem tettek különbséget magyar és nem magyar nyelvű vagy fajú kuruc között. S ha a kuruc korszaknak nemzetiségi vonatkozásait keressük, akkor csupán azt állapíthatjuk meg, hogy Magyarország területén belül csakis a szerbek (rácok) léptek fel kezdettől fogva ellenségesen Rákóczi ellen.

A kisebbségek elnyomatásáról koholt mesék megcáfolására talán elegendő volna annak az egyszerű ténynek a megállapítása, hogy

a Magyarország istenadta földrajzi határain belül élő nemzetiségeknek túlnyomó része az egész magyar nemzet élet-halálharcában nem a császári seregben szolgált, hanem Rákóczi oldalán rántott kardot. A rácokat kivéve, a császári hadsereg kötelékében egyetlen magyarországi egész német vagy egész tót ezredet sem találunk. A császári zászlók alatt küzdő magyar (labanc) csapatok kötelékeiben a nemzetiségek oly kis töredékben voltak képviselve, hogy azokat önálló csapattestekké összevonni nem is volt lehetséges. Ez a tény ékesen bizonyítja azt a körülményt, hogy a tót és német nemzetiségű lakosság nem érezte magát elnyomottnak Magyarországon, nem volt oka panaszkodni a magyar uralom ellen s érezte azt, hogy az ország vezetői az ő magyar lakossággal egyértékűnek tartják őket.

Nincs itt hely arra, hogy a nemzetiségi kisebbségekkel való bánásmód problémáját Rákóczi egész seregében és egész hadjárata alatt tüzetesen megvizsgáljuk, felderítsük. Ezért csupán néhány markánsabb példa segítségével szeretném bemutatni a felvidéki tótok és németek helyzetét Rákóczi seregében.

Rákóczi hűséges tótjai sohasem voltak elnyomva s tehetségük és egyéniségük szerint a legteljesebb mértékben éppen úgy érvényesülhettek, mint magyar bajtársaik. A felkelés ideje alatt nemzetiségükben, nyelvükben soha semmi korlátozást nem szenvedtek, mert Rákóczi a nemzetiségi kérdést abból az ideális álláspontból fogta fel, hogy a haza határain belül élő, egyforma szenvedésben részes és egyazon ideálért küzdő emberek egy hazának tagjai.¹

A ruténlakta föld népe hihetetlen ragaszkodással és lelkesedéssel fogadta Rákóczit, amikor 1703 június 16-án Magyarországra érkezett, s mikor az első munkácsi kudarc után visszavonulni volt kénytelen, „az elkeseredett nép könnyeket hullatott és orosz szokás szerint jajveszékeléssel töltötte el a hegyeket, völgyeket“.²

A felvidéki tót lakosság a beregmezei ruténektől egészen Árva, Turóc és Trencsén megye tótjaiig az egész felkelés ideje alatt törhetetlen hívei voltak, s ha a kuruc csapatok egy-egy vereség után valamelyik megye területéről kiszorultak (mint pl. a trencsényi csata idejében 1708 augusztus elején a Fehér-Kárpátok vidékéről), a tót lakosság mélyen elszomorodva siratta elvonulásukat.

A Rákóczi-korból fennmaradt nagy adathalmazban egyetlen olyan írásnak sem találjuk nyomát, amely a tótok vagy felvidéki németek megrendszabályozásáról intézkednék azért, mert az illetők tótok vagy németek voltak. Egyes városok, vidékek, különösen a felkelés elején, amikor még nagyon sokan nem voltak tisztában Rákóczi mozgalmának jelentőségével és céljaival, helyenként nem szívesen, sőt ellenségesen is fogadták Rákóczi hadait. De ennek a barátságtalan fogadtatásnak forrása sohasem fakadt nemzetiségi talajból, annak okai az általános tájékozatlanság és az előző években kitört parasztlázadások keserű emlékei voltak. Ugyanilyen magatartást tapasztalhattunk szín-

¹ Rákóczi levele Pálffyhoz 1711 május 28-án: „... hogy mindnyájan, akik édes Hazánk tagjai vagyunk, egyenlő szívvel és elmével cuncurrálnánk Hazánk felháborodott sorsa lecsendesítésében.“

² Rákóczi emlékirata 1703.

magyar városoknál és vidékeknél is. Debrecen éppen olyan vegyes érzelmekkel várta Rákóczit, mint Körmöcbánya vagy Trencsén.

A kuruc hadműveletek legnagyobb, mondhatnám, legfontosabb része a Felvidéken zajlott le. Ez az országrész szenvedett tehát a legtöbbet, mert voltak területek, pl. a Vág völgye, Nyitra vidéke, a Kis-Kárpátok, a Fehérhegyek, amelyeken szakadatlanul vonultak ide-oda a császári és kuruc seregek, erős harcok vagy kisebb portyázások közepett. Érthető, hogy e vidék lakosságának volt legegységesebb léte-érdeke, hogy a szerencsétlen háború mielőbb végetérjen. A befejezést, szűkebb hazájuk felszabadítását a tótok Rákóczi pártján remélték és kívánták, ami viszont tagadhatatlan jele annak, hogy elnyomva nem voltak.

E nemzeti kisebbség a Felvidéken abban az időben eléggé egységes lehetett, aminek bizonyítéka az, hogy mind Rákóczi, mind különösen Bercsényi a Felvidék tótlakta területét gyakran gyűjtőfogalomként „Tótországának“, „tótágnak“ és leginkább „Tót Imperiumnak“ nevezik. Ezzel mintegy megjelölik azt, hogy a magyar nemzetnek ez a része teljesen ugyanazokkal a jogokkal bírt, mint Magyarország bármely más területe. Leigázott vagy elnyomott nemzetiségre „elnyomóik“ bizonyára nem alkalmazták volna a bizonyos fokú egyenrangúságot és külön szint jelző „Imperium“ vagy „ország“ szót.

De nyugodtan bocsátkozhatnánk e kérdés apróbb részleteinek taglalásába is, mert a kuruckori egykorú iratokban, az Archivum Rakocianum nagy gyűjteményében közölt sok okmányból csak azt állapíthatjuk meg, hogy a kuruc tót katona teljesen egyenrangú volt mind harcokészség, mind megbízhatóság szempontjából Magyarország bármely más vidékéről származó katonájával.¹

A szerencsétlen trencsényi csata után Bercsényi, mint különösen megbízhatókkal — többek között — az árvái tótokkal gyűjteti össze az erdőben lappangó szökött katonákat. Igen gyakran megállapíthatjuk, hogy a hadrendi táblázatokban néha külön is kiemelik a fegyverfogható tót kurucok számát. Egy 1705 március 9-éről származó táblázat pl. báró Petróczy István 10.000 főnyi csapatánál külön feltünteti, hogy abból 3000 ember tót. Szóval zárt egység s nem olyan megbízhatatlan csapattörödédek, amelyet csakis erős ellenőrzés alatt, megbízható kötelékek közé beékelve, lehet alkalmazni. A kuruc sereg beosztásánál mindig figyelembe vették a területi és ebből kifolyólag nyelvjárásként! kiegészítés helyes elvét. A szepesiek német, a tótok tót nyelvű ezredbe kerültek, s csak nagy veszített csatákban felmorzsolts ezredtörödékek kiegészítésére osztották be, s akkor is csak ideiglenesen, ezeknek részeit színmagyar ezredbe soraiba. Ocskay László 1705 május 17-én kelt egyik harcjelentésében kiemeli, hogy a Fehér-Kárpátok szorosaiából előretörő császáriak tót katonákkal akadtak össze, akik szívós védekezésük ellenére mind elvesztek volna, ha Ocskay segítségükre nem siet. Ez mindenesetre a bajtársiasság-

¹ Az alább közlendő idézeteket és adatokat, ahol más megjelölés nincs, az Archivum Rakocianum idevonatkozó kötetiben közzétett eredeti iratokból merítettem.

nak egyik jele s annak is bizonyítéka, hogy a tót katonaság sorsa a kuruc vezetőknek nem volt közömbös.

Bercsényi Miklósnak — aki maga is tökéletesen bírta a tót nyelvet s leveleiben előszeretettel szór el tót idézeteket és szólásmódokat — tervezgetéseiben a „Tót Imperium“ nagy szerepet játszott. Hogy hogyan értékelte annak megbízhatóságát, kitűnik egy 1705 január 12-én Rákóczihoz intézett leveléből, amelyben szomorúan számol be arról, hogy „az vármegyékhez kévést bízhatunk, mert ihon azt írja Szent-Péteri uram (borsodi alispán), nem akar felülni az vármegyéje „...nem adnám Borsod vármegyét az tót imperiumért“. Ugyanez év május 6-án egy hadművelet megkezdése előtt írja: „Ha lesz időnk a diversióra, népünk is lehet az tót imperiumból arra.“

Bercsényi 1704 tavaszán kelt tót nyelvű felhívására tömegesen tódultak a tótok Ocskay zászlaja alá, „egy füttyentésre ha kell 10.000 tót gyült össze.“¹

Az 1705 tavaszán végrehajtott hadseregátszervezés alkalmával Bercsényi Miklós jelenti Rákóczinak: „Az vármegyék iránt eredtem (jutottam) annyiban az alkuban, hogy igenis kívánnák az hadakat előállítani, már némelyek reá állván, kiket megjegyeztem. Így nem rossz lenne, ha regimentek telnének belőlek, magok közül tiszteket helyeztetve és fizetésekre is gondjok lenne ... már az tót Imperium ezt kapva kapja s úgy látom leghamarabb fog véghez mehetni.“ Ugyanez év augusztusában Esterházy Antal gróf dunántúli serege megerősítésre szorult. Rákóczi megkérdezte a főgenerálist, hogy a felvidéki seregből milyen ezredeket volna legcélszerűbb oda küldeni. Bercsényi ezt válaszolja: „Ha tót gyalogot parancsol Nagyságod Eszterház Antal Úrhoz: mást nem tudok alkalmatosabbat, hanem Révai Imre Uram gyalogját, az ki Leopold alatt van, és Géczy Zsigmond Uram ezerét, avagy az sárosi, szepesi gyalogot, mellyeknek Nagyságod, az kinek tetszik, méltóztassék ordert küldeni.“

Bercsényi viszonyát a tótsághoz jellemzik ezek az idézetek: 1707 április 13-án a cifferi táborból beszámol a fejedelemnek terveiről s írja, hogy a német „tudni fogja, hogy itt nem mulathat, elmegy minden előle (vagyis a lakosság közeledtére elmenekül) s bizony én sem hagyom üttetlen ... mert nem hagyom az tótot, ha lehet“. Ugyanez év november közepén pedig ezt jelenti: „Itt penig felbizgattam az szegény tótságot, parollámra megütötték az dobot és fegyvert fogtak az puchói német ellen; hogy hagyjam az szegényeket, és magunk reménségét? hogy hagyjam Fölségedet, és parancsolatomat hogy mulassam? Az szememet sem hunhattam bé.“

Amely hadseregnek generalisszimusa, aki egyúttal a fejedelem helytartója, a felkelés legfőbb oszlopa és irányító szelleme, a hadsereg egyik, nem magyar nemzeti kontingenséről ily módon beszél s annak sorsát ennyire szívén viseli, ott az a nemzeti kisebbség nem érezhette magát elnyomottnak.

1705 februárjában jelenti Bercsényi a fejedelemnek, hogy Beniczky Gábort „Révai Imre mellé tévén, most az tót Imperium

¹ Márki Sándor: II. Rákóczi Ferenc. I. kötet, VIII. fejezet, Rákóczi és a nemzetiségek.

gyalogi vicekapitányának“ diszponálta. A választása biztosan azért esett Beniczkyre, mert felvidéki létére bizonyára tudott a föld népének nyelvén beszélni.

A tót nyelvet Rákóczi seregében mindenki korlátlanul használhatta, igen sok tót nyelvű eredeti harctéri levél, jelentés volt kezemenben, sőt akadt olyan is közöttük, amelyet nem vérbeli tótok írtak, hanem felvidéki, tótlakta vidéken élő magyar urak magyarul nem tudó híveikhez, bajtársaikhoz. Sőt a fejedelem irodájához is érkeztek tót jelentések, garázdálkodásokról szóló panaszok anélkül, hogy ezt kifogás tárgyává tették volna. A levél szélére rövid magyar kivonatot jegyeztek és a fejedelem szokott lelkiismeretességével ezeket a kérvényeket éppen úgy elintézte, mint a magyarul vagy latinul írottakat.

Végül még csak két rövid, de annál jellemzőbb adatot kívánok felemlíteni:

Az 1707. évi ónodi országgyűlésen a dunántúli katonaság és vármegyék egy memorandumot nyújtottak be, amelyben sérelmeiket és kívánságaikat terjesztik a fejedelem elé. Ennek 5. pontja így hangzik: „Ennek az földnek (t. i. a Dunántúlnak) conservatiojára szükségesképpen kívántatik, hogy szállíttassák által az Dunán, legalább is ezer hajdúság, ezer dragonyos, — jobbára magyarbul, vagyis tótnkbul álló — úgy egy ezer magyar katonaság is.“ Ezt írják: „magyarbul vagyis tótokbul“, más szóval a tótot egyenrangú és egyenértékűnek ismerik el a kuruc magyar katonával, azaz tót létére magyarnak tekintik.

Amikor Ocskay László 1708-ban Rákóczit cserbenhagyta és ezredét augusztus végén a pereszlényi mezőn a császáriak táborába vezette, huszárainak (vágvölgyi, trencsénmegyei tótok voltak) egy része személye iránti ragaszkodásból vele maradt ugyan, a többi azonban sehogy sem érezte jól magát a császáriaknál és hazaszökött. Egy ilyen visszaszökött tizedesről 1708 szeptember közepén Bercsényi ezt jelenti Rákóczinak: „Ez is, az ki itt van, siratja (t. i. Ocskay árulását). Penig szeniczei fi, tót szegény, — mégis magyar az lélek benne. Az hegyen túl való tótság pökte őket, azt mondja, az atyafiaihoz sem mertek menni, Istennek nagy ítéleti; már is jónkra fordul az gonoszságok.“

De mindezekon a hiteles és okmányyszerűleg bizonyítható adatokon felül megerősíti állításainkat az a számos, napjainkig is fennmaradt tót nyelvű kuruc dal (Thaly Kálmán és Ernyey József gyűjteményében), amelyek közül csak két, Surány vidékén született dalból közlök egy-egy jellemző strófát Ernyey fordításában:

Magyarok és tótok,
Ne féljünk testvérek,
Fő vitézek vagyunk.
Lássa most a német. (1704.)
Segíts meg Istenünk,
Te is Szűz Mária,
Hogy el ne pusztuljon
Magyarok hazája. (1711.)

Tót kurucok tót nyelven dalolták ezt és imádkoztak a magyarok hazájáért. Ehhez nem kell kommentár. Elnyomott kisebbség ajkán

ilyen dal aligha születik. Vájjon a surányi tótok ma is, ugyanígy imádkoznak mai államuk fennmaradásáért?

Amikor Rákóczi 1711 februárjában végleg elhagyta Magyarországot, utolsó vacsoráját a haza határán Pudpolóc község egyik parasztházában költötte el rutén házigazdájának kecskelábú bükkfasztalán. A falu népe közel 200 évig büszke volt erre az ereklyére s amikor azt 1900 elején egy műgyűjtő magyar úrnő megvásárolta, annak elszállítását az egész falu hangos zokogással kísérte. Alig hiszem, hogy ez a szívből jövő megtiszteltetés jutna osztályrészül annak az asztalnak, amelyen a tót földön ma uralkodó állam valamelyik főembere utolsó vacsoráját költené el a régi magyar határ elhagyása előtt.

Mindezeket egybevetve azt hiszem nem szenved kétséget az, hogy a tót nép elnyomatásáról és leigázásáról költött vádak a régebbi magyar történet e korszakára vonatkozóan is légből kapott mesék, mert az a nemzetiség, amely nyolc évig tartó élet-halálharcban hűségesen kitart a magyar eszme szolgálatában és Rákóczi emlékét még évszázadok múlva is oly kegyelettel és tisztelettel emlegeti, mint azt a felvidéki tótok és rutének — meggyőződésem szerint még ma is teszik, semmiképpen sem érezhette magát leigázottnak és elnyomottnak.

Mindaz, amit itt a felvidéki tótokról röviden elmondottam, teljes mértékben vonatkozik a felvidéki, főleg szepesmegyei német nemzetiségű lakosságra és katonaságra is. Sőt Rákóczi seregében való helyzetüket illetően a szepesi németiség és a bányavárosok német nyelvű lakossága még annyival is előnyösebb helyzetbe került, mert magasabb műveltsége, veleszületett szorgalma, ipari készsége és nyugati eredetű kultúrája folytán annak tagjai közül sokkal többen viseltek a kurucoknál, Rákóczi közvetlen környezetében és a hadseregben magasabb tiszti vezetői állásokat, mint a tótok közül. Rákóczi seregének jóformán egész fegyverzetét (a francia és lengyel kisebb jelentőségű szállítmányoktól eltekintve) és felszerelését a Felvidék bányavárosai állították elő. A hadsereg gyalogságában — hogy csak néhányat említek — Czelder Orbán és Winkler Vilmos szepesi hajdúi, Gundelfingen János, báró Palocsay György szepesi huszárai és Sréter János tüzérei, műszaki katonái kiváló harcértéket képviseltek és mind a fejedelem, mind Bercsényi kedves ezredei közé tartoztak.

Amikor a kurucok 1703 őszen első ízben közeledtek Lőcse városához és azt kapitulációra bírták, a lőcsei városi tanács — és ennek példájára a környékbeli többi szepesi városok is — levelezésüket és hivatalos feljegyzéseiket magyarul folytatták. Amikor azután 1710 februárjában Andrassy István Lőcsét feladta, újból visszatértek az anyanyelvükhöz, azaz németül való levelezéshez. Ezt azért említem fel, mert a magyar nyelvre való áttérés nem erőszakos nyomásra történt, hanem tisztán azért, hogy Rákóczihoz és a magyar ügyhöz való kapcsolatukat így külsőleg is dokumentálják.

Úgy Rákóczi, mint tanácsadói mindenkor teljes mértékben respektálták a szepesi városoknak — még európai viszonylatban is —

kiváltságos autonómiáját. Sőt még az ellenség által körülzárt és ostromolt szepesi városokban sem nyirbálták meg a városi tanács hatáskörét, pedig ilyen esetekben a helyzetből kifolyólag kétségtelesen a védőrség legfőbb parancsnokát illeti meg a korlátlan rendelkezés joga. Példa erre Lőcse élete az 1710. évi februári kapituláció előtt és alatt, amely időben a városi tanács nagyon is, sőt mondhatnám döntőleg beleavatkozott a báró Andrássy tábornok és Löfifelholtz altábornagy között folyó titkos és nyílt tárgyalásokba.

A kurucok a szepesieket sem nyelvükben, sem német kultúrájukban, szokásaikban sohasem zaklatták vagy akadályozták. A kurucorszak alatti magyar hazafias magatartásukat pedig annál inkább többre kell értékelnünk, mert a nyelvi közösségnél fogva közelebb állhatták volna a császári sereghez, mint pl. a tótok. De nagyon jól érezték azt, hogy nekik Magyarország a hazájuk és hogy bármilyen magyar uralom alatt élnek is, mindig elérik azt a helyet a nemzet kötelékében, amelyre őket kultúrájuk és magyar hazaszeretetük feljogosította és érdemesítette.

A PRÁGAI CSEH HADILEVÉLTÁR kiadásában a múlt években egy könyv jelent meg, amelynek méltatását azért mellőztük eddig, mert egyrészt semmi újabb történeti — közelebről hadtörténeti — adatot nem tartalmaz, tehát mint forrásmunka értéktelen, másrészt viszont a felvidéki kuruc mozgalmak leírásánál nem követ el olyan szándékos és otromba nyílt történethamisítást, ami ellen állást foglalni kellene. A címe „Kuruc küzdelmek Szlovenszón“, szerzője Swieteczky cseh vezérkari százados.¹

A fent mondottakkal kapcsolatban azonban most időszerűnek látom, hogy szóvátegyem ezt a könyvet is, amely — bizonyára öntudatlanul és akaratlanul is — megerősíti mindazokat a megállapításainkat, amelyeket a felvidéki tótok helyzetéről Rákóczi seregében most tettem. Ebben a cseh könyvben egyetlenegyszer sem történik említés arról, hogy a tótok nyelvükben vagy nemzetiségükben elnyomott kisebbség szerepét játszották volna Thököly és II. Rákóczi Ferenc felkelése alatt. A kuruc mozgalmakat úgy állítja be, mint a mai Szlovákiának — amely „azelőtt Magyarországhoz tartozott“ — hősiességét és erőfeszítését a bécsi császári udvar leigázó törekvése ellen. Elismeri mind Thököly, mind Rákóczi felkelésének magyar hazafias céljait és jellegét, megállapítja, hogy ezen a területen a „büszke magyar mágnások“ korlátlanul uralkodtak s a föld szláv eredetű őslakossága mint szorgalmas, de szegény parasztember szeretettel ápolta hazai földjét s a bevándorolt németek által alapított városok a kereskedelem, a kultúra és az ipar oly magas fokát érték el, „hogy ennek a vidéknek jelentősége mai szemmel nézve a belgiumi, Ruhr- és Rajna-vidéki ipartelepekkel egyenlő volt“. (5. oldal.)

A kuruc hadjáratokat jóformán kizárólag a bécsi Kriegsarchivban a hetvenes években szerkesztett hadtörténelmi munka — Feldzüge des Prinzen Eugen von Savoyen — alapján írta le. Mivel azon-

¹ „Kurucké války na Slovensku“, napsai Kapitán v. v. Bedřich Swieteczky. Kiadta a prágai hadilevéltár 1928-ban Prágában.

ban e munkának megállapításai ma már sok tekintetben elavultak és a magyar események leírásánál nem mindig tárgyilagosak, Swieteczky könyve a történetkutatónak semmi érdekeset vagy újat nem nyújt. A mozgalmak politikai háttéréről szerzőnek kuszáit fogalmai vannak, aminek okát abban találhatjuk, hogy forrásait túlnyomó részben osztrák munkákból meríti. Hivatkozik ugyan Thalyra, Katonára s a Századokban közölt cikkekre is, de pl. Thököly felkelését le tudta írni anélkül, hogy Angyal Dávid nagy Thököly-életrajzát ismerné.

A felvidéki nemzetiségek helyzetének kérdésénél azonban bennünket a könyvnek főleg az a tulajdonsága érdekel, hogy eszébe sem jut szemére vetni Rákóczinak, Bercsényinek azt a vádat, mintha ők — vagy általában a felkelést irányító vezetők — a tótokat elnyomták, nyelvükben, szabad érvényesülésükben korlátozták volna. Ez a könyv tehát nyomós érv a mi igazunk mellett. Ha Rákócziék a felvidéki nemzetiségeket leigázott kisebbségekként kezelik, akkor ennek felhántorgatása bizonyára vörös fonálként húzódnék végig ennek a hivatalos helyről kiadott, cseh könyvnek lapjain. Sőt amikor a kuruc hadsereg összetételéről beszél, akkor megállapítja azt is (93. oldalon), hogy Rákóczi Ferenc seregében az alsóbb parancsnokok a magyar köznemesek és a „szlovák gentry“-k soraiból kerültek ki. Nem tudjuk ugyan, hogy utóbbiak alatt kit akar érteni, de ez a meghatározása mindenesetre megerősíti azt az állításunkat, hogy Rákóczi seregében nem volt különbség magyar és nem magyar nyelvű tiszt között.

Zavartalanul azonban mégsem élvezhetjük azt az elégtételt, amelyet nekünk ez a könyv a nemzetiségi kérdés taglalásánál adhat. A munka, mint az előszavából kitűnik, bár elsősorban „a hadtörténelemmel foglalkozó katonák“ számára készült, de hazájuk (értsd Slovensko) sorsával és múltjával szívesen foglalkozó történetkutatók és a Kárpátok hegyes-völgyes vidékén barangoló turisták számára is, akik ebből a könyvből megismerhetik e romantikus vidék, a várak és városok történetét. De a munkához csatolt francia és német nyelvű kivonatok, valamint a könyvnek tagadhatatlanul izléses kiállítása és művészi reprodukciói arra engednek következtetni, hogy az külföldi propaganda céljából is készült. Ismerjük a külföld egy részének elfogult és Magyarországgal szemben hihetetlenül tájékozatlan történet-szemléletét. Swieteczky a küzdelmeket nyíltan magyar mozgalmaknak minősíti ugyan, de mivel folytonosan csak a szlovák földnek a császári uralom alól való felszabadításáról beszél, e korszak története teljesen hamis megvilágítást nyer a tájékozatlan olvasó szemében.

Hogy csak egy példát említsek. Az 1708. évi események tárgyalásánál közli Thaly nyomán a kuruc hadsereg hadrendjét a dandár- és ezredparancsnokok névsorával. A nevekhez természetesen a szlávos ragokat biggyeszi hozzá. Ilyformán azután Ebeczky lovas brigádjának huszárezredei így szerepelnek: „husarské pluky po 2 eskadronách: Barkóczyho, Frantiska Deáka, Michala Csákyho, Jiriho Réthye, Jiriho Mikházyho, Pavla Oroszé“. Meg vagyok győződve arról, hogy pl. egy felületes francia olvasó nem tud különbséget tenni magyar és cseh nevek között, mert hiszen neki a Barkóczyho, Mikházyho nevek éppen olyan egzotikusán hangzanak, mint teszem azt Wokurka

vagy Nechledil. Nyugodtan besorolja tehát ezeket a párduckacagányos kuruc magyar vezéreket, mint a szlovák felszabadításért küzdő hősokeket, a csehek Walhallájába. Ebben látom én a munkának Magyarországra esetleg káros kihatását.

A könyvhöz csatolt vázlaton a szerző természetesen nem mulasztja el Szlovenszko mai trianoni határát is berajzolni, ami szintén megtévesztheti a tájékozatlan olvasót.

Szerző felületességét és a munkának nem teljesen komoly történeti színvonalát bizonyítja az a körülmény is, hogy a mai részletes térképszelvényeket mellékli az akkori hadműveletek könnyebb megértésére. Közöl ugyan egynéhány egykorú, eredeti váralaprajzot is, de Árva váráról pl. Rohbock ismert metszetét mellékeli, amely tudvalevőleg 1859-ben készült. A legnagyobb botlás a képek között azonban az, hogy II. Rákóczi Ferenc portraitjaként szerepelteti Kupeczky Jánosnak azt a képét, amelyről eddig úgy tudtuk, hogy az I. Rákóczi Ferencé, de amely az újabb megállapítások szerint csupán egy ismeretlen marcona páncélos kuruc vitézt ábrázol.

Ilyen könyvek tanulmányozásánál látjuk csak, hogy a magyar igazság érdekében mennyire fontos és szükséges nemcsak az általános történet, hanem a hadtörténet régebbi eseményeinek új, alapos és tárgyilagos feldolgozása és az ilyen tárgyú munkák külföldre való kivitele is.

Befejezésül ismételten és nyomatékosan hangsúlyozom, hogy Rákóczi seregében a nemzetiségi kérdés nem játszott szerepet. Soha, sehol, semmiféle adatot nem tudnánk találni arra, hogy a kuruc felkelés katonai vagy politikai vezetői a legkisebb különbséget is tették volna színmagyar és idegenajkú magyar között. Ha a kuruc kor eseményeit kegyelettel emlegetjük, ma sem teszünk és soha sem fogunk különbséget tenni olyan hadiesemények vagy dícséretreméltó cselekedetek között, amelyeket kizárólag magyarok vagy németek vagy tótok követtek el. Valamennyien Rákóczi katonái voltak és magukat magyaroknak tekintették.

MARKÓ ÁRPÁD